

UOT: 33C

<https://doi.org/10.59849/2409-4838.2024.2.103>

AZƏRBAYCANDA KİÇİK VƏ ORTA SAHİBKARLIĞIN İNKİŞAFINDA KLASTERLƏRİN ROLU

İlahə Sultan qızı Əlibəyli

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, Bakı, Azərbaycan

*elibeyli@mail.ru

Rəqabət üstünlüyünün əldə olunması, ixrac potensialının artırılması, firmaların öz imkanlarını genişləndirməsi, bölgədə sosial-iqtisadi dəyişikliklərin əldə olunması üçün ən optimal yol klasterlərin yaradılmasıdır. Ərazi bütövlüyünü yeni təmin etmiş ölkəmizdə heç bir klaster nümunəsinin olmaması və son dövrlərdə ölkə başçısının klasterləşmə fəaliyyətinə olan marağı bu anlayışın tədqiq edilməsinin zərurətini və aktuallığını ortaya çıxarır. Tədqiqatda statistik göstəricilərdən istifadə edərək kiçik və orta sahibkarlığın iqtisadiyyatdakı yeri müəyyənləşdirilməyə çalışılmış, eləcə də bugün bu sahədə klaster şəbəkələrinin formalaşmasının gətirəcəyi müsbət səmərə öz əksini tapıb. Tədqiqatın üstünlüyü klasterləşmənin kiçik və orta sahibkarlığa verəcəyi faydanın konkret nədən ibarət olduğunu ortaya çıxarmağındadır. Tədqiqatın nəticəsi kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı və kiçik və orta sahibkarlıqda (KOS) klasterlərin formalaşdırılması üzrə konkret tövsiyələrin hazırlanmasında istifadə edilə bilər.

Açar sözlər: *Kiçik və orta sahibkarlıq, klaster, rəqabətqabiliyyətlik.*

GİRİŞ

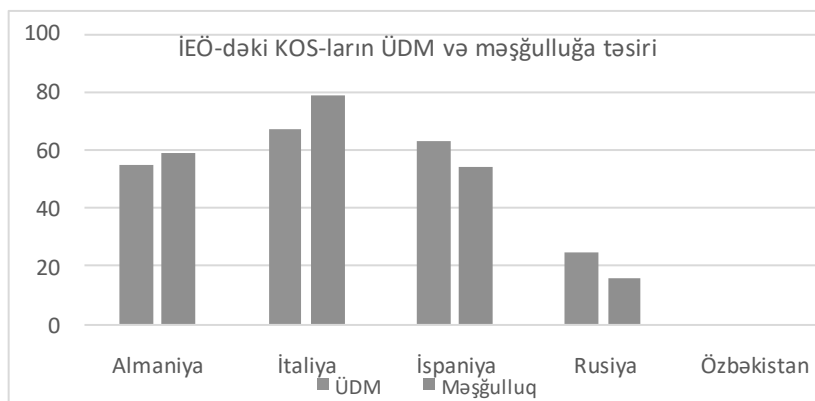
Müasir dünyamızda qloballaşma nəticəsində firmalar yalnız ölkədaxili deyil, eyni zamanda beynəlxalq firmalarla da, rəqabət aparmaq məcburiyyətində qalırlar. Belə gərgin rəqabət mühiti xüsusilə kiçik və orta sahibkarlar üçün olduqca çətin olur. KOS-lar öz güclərini birləşdirərək, bilik və təcrübələrini paylaşaraq rəqabətə tab gətirməyə çalışırlar. Beləliklə, firmaların birləşərək müştərək fəaliyyət göstərməsi nəticəsində klasterlər yaranır. Klaster dedikdə-müştərək fəaliyyət göstərən və eyni zamanda rəqabət aparan, coğrafi əlamətlərinə görə qarşılıqlı əlaqədə olan şirkətlərin, ixtisaslaşmış xidmət sahəsinin, tədarükçülərinin, eləcə də bir-birinə yaxın sahələrin və onların fəaliyyətləri ilə bağlı olan təşkilatların təmürküzləşməsi başa düşülür [4]. Ölkəmizdə heç bir klaster nümunəsinin olmaması, klasterlərin yaradılması və inkişafı məsələlərinə dövlətin xüsusi dəstəyinin olması bu mövzunun aktual və tədqiqatın zəruri mövzu olduğunu göstərir. Tədqiqatda araşdırılan mövzuya kompleks və sistemli yanaşma, kəmiyyət, tədqiqat, ümumiləşdirmə və qiymətləndirmə metodlarından istifadə edilmişdir. Klasterlərin KOS-ların inkişafındakı əhəmiyyətliliyini aşkara çıxarmaq üçün "Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi"nin ictimaiyyətlə paylaşdığı statistik göstəricilərdən, müxtəlif xarici mənbələrdən, klasterləşmə fəaliyyəti ilə bağlı dövlət başçısının verdiyi müvafiq sərəncam və fərmanlardan istifadə edilmişdir. Kiçik və orta sahibkarlıqda yaradılan klasterlərin əhəmiyyətliliyi bu tədqiqat işində araşdırılmışdır; əvvəlcə KOS-ların iqtisadiyyatdakı rolu və yeri müvafiq statistik göstəricilərdən istifadə edilərək aşkara çıxarılmışdır. Digər başlıqda isə dünyada geniş şəkildə istifadə edilən klaster konsepsiyasının KOS-ların inkişafındakı əhəmiyyətliliyi aşkara çıxarılmışdır.

ƏSAS HİSSƏ

KOS-ların iqtisadiyyatda yeri və rolu

İqtisadiyyatın dinamik və çevik amillərindən biri kimi çıxış edən kiçik və orta sahibkarlığı ölkə iqtisadiyyatının davamlı və dayanıqlı inkişafının açarı hesab etmək mümkündür. Kiçik və orta sahibkarlıq (KOS) subyektləri, adından da göründüyü kimi iri müəssisələr olmasalar da, onların iqtisadiyyatda oynadığı rol hər baxımdan iri müəssisələrə nisbətən daha əhəmiyyətlidir [5]. Xüsusən də ümumi daxili məhsulun istehsalının davamlı artırılması, büdcənin vergi ehtiyaclarının ödənilməsi və məşğulluğun artırılması məsələlərində KOS-ların əvəzedilməz imkanları var. Bu cəhətlərinə görə dünyanın inkişaf arzusunda olan bütün ölkələrində KOS-lara dəstək sahibkarlığa dəstəyin əsas əlaməti sayılır [3]. Belə ki, KOS-ların inkişafı ilə iqtisadi artıma, məşğulluğun artırılmasına, rəqabətin yüksəldilməsinə, əhali tələbatının yüksək səviyyədə ödənilərək iqtisadiyyatın idxaldan asılılığının azaldılmasına və s. nail olmaq mümkündür [3].

Xüsusilə, inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatında KOS-ların olduqca əhəmiyyətli olduğunu statistik göstəricilərə nəzər yetirdikdə görmək mümkündür. Dünya Bankında aparılmış hesablamalar göstərir ki, KOS-ların 2030-cu ilə qədər 600 milyon yeni iş yeri tələbini qarşılıyacaq [10]. Aşağıdakı şəkildə bir neçə İEÖ-lərdə fəaliyyət göstərən KOS-ların ÜDM və məşğulluqdakı payı göstərilmişdir.

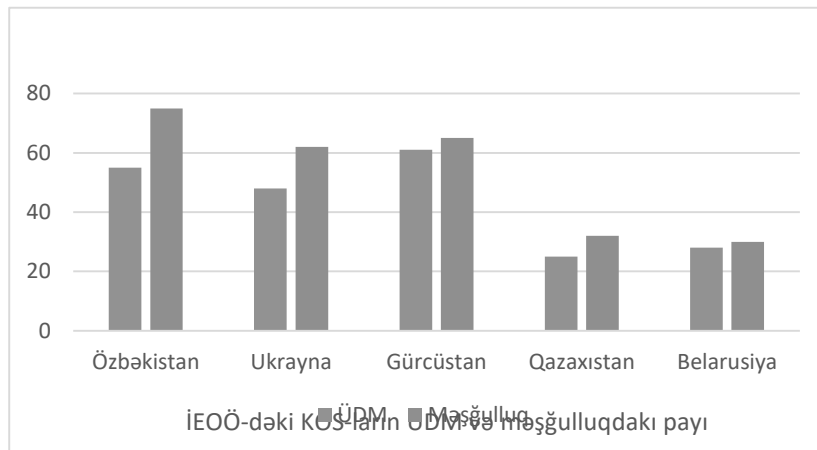

Şəkil 1. İEÖ-də KOS subyektlərinin ÜDM-ə və məşğulluğa təsiri (faizlə)

Mənbə: World Bank, World Development Indicators - 2022

Yuxarıdakı şəkil-dəki məlumatlara nəzər yetirsək, İEÖ-lərin iqtisadiyyatında KOS-ların ÜDM-dəki payının 40%-dən çox, məşğulluqdakı payının isə 55%-dən çox olduğunu görmək mümkündür. KOS-lar inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatındakı oynadığı əhəmiyyətli rolunu inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadiyyatı üçün də qoruyub saxlaya bilər [3]. KOS-ların İEÖ-lər üçün əhəmiyyətliyini izah etmək üçün bəzi İEÖ-lərdə fəaliyyət göstərən KOS-ların həmin ölkələrin ÜDM və məşğulluqdakı payını nəzərdən keçirə bilərik. Şəkil 2-də Dünya Bankının paylaştığı statistik göstəricilər əks etdirilmişdir.

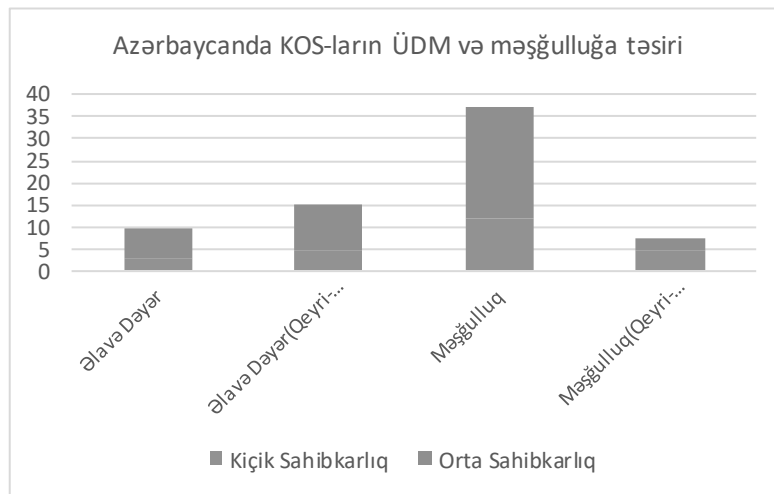
Şəkil 2-də KOS-ların sürətlə inkişaf edən ölkələrin iqtisadiyyatında rolunun daha çox olduğunu görmək mümkündür. İnkişaf tempi daha yüksək olan ölkələrdə KOS-ların ÜDM-dəki payının 40%-dən, məşğulluqdakı payının isə 60%-dən çox olduğunu söyləmək mümkündür. İnkişafı daha zəif sürətlə davam edən ölkələrdə isə göstəricilərin olduqca aşağı olduğunu statistik göstəricilərə baxdıqda görmək olar. Belə ölkələrdə KOS-ların ÜDM içərisindəki payı 30-20%, məşğulluqdakı payı isə 25-35%-dir.

Şəkil 2. İEOÖ-də KOS subyektlərinin ÜDM-ə və məşğulluğa təsiri, faizlə

Mənbə: World Bank, World Development Indicators - 2022

İEO və İEOÖ-lərin statistik göstəriciləri nəzərdən keçirdikdən sonra həmin göstəricilərin Azərbaycan iqtisadiyyatında fəaliyyət göstərən KOS-ların iqtisadiyyata təsirini müqayisəli şəkildə aydınlaşdırmaq mümkündür. Aşağıdakı şəkildə KOS-ların ÜDM və məşğulluqdağı payı əks etdirilmişdir.

Şəkil 3. Azərbaycanda KOS subyektlərinin ÜDM və məşğulluğa təsiri, faizlə

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi - 2022

Yuxarıdakı şəkil 3-ü nəzərdən keçirsək, KOS-ların ÜDM içərisindəki payı qeyri-neft sektorunda 15%-dək (neft sektoru üzrə isə 8%-dək), məşğulluqdağı payının isə 30-40% olduğunu görürük. Azərbaycana aid rəsmi göstəriciləri digər ölkələrlə müqayisə etdiyimiz zaman Azərbaycan iqtisadiyyatında KOS-ların ÜDM və məşğulluqdağı payının olduqca aşağı olduğunu görmək mümkündür. Dünya Bankının rəsmi statistik məlumatlarına görə dünya üzrə mövcud olan müəssisələrin təxminən 90%-ni və məşğulluğun 50%-ni KOS-lar təşkil edir və bu baxımdan da, KOS-ları qlobal iqtisadi inkişafa töhfə verən amillərdən hesab etmək mümkündür [10]. Dünya Bankının proqnozlarına görə 2030-cu ilə qədər artan qlobal işçi qüvvəsini işlə təmin etmək üçün 600 milyon yeni iş yeri tələb olunacaq ki, bu da KOS-ların inkişafının dünyanın bir çox ölkələri üçün əhəmiyyətli olduğunu ortaya çıxarır [10]. Yuxarıdakı statistik məlumatlar Azərbaycanda fəaliyyət göstərən KOS-ların vəziyyəti-

nin heç də ürəkaçan olmadığını göstərir. Bütün bu məlumatlar KOS-ların iqtisadiyyata müsbət istiqamətli təsirini artırmaq üçün dövlətin müəyyən köklü dəyişikliklərin aparılmasının əhəmiyyətliliyini ortaya çıxarır.

Kiçik və orta sahibkarlığın inkişafında klasterlərin yaradılmasının əhəmiyyəti

Dünya təcrübəsi göstərir ki, KOS-ların ölkə iqtisadiyyatında effektivliyinin artırılması, məşğulluğun artırılması, bazarda rəqabətqabiliyyətliliyin artırılması, əhali tələbatının ən yüksək səviyyədə ödənilməsi, artan rəqabət şəraitində mal və xidmətlərin keyfiyyət göstəricisinin yüksəldilməsində KOS klasterlərinin yaradılmasının böyük rolu vardır [7]. Klaster dedikdə, bənzər məhsul və xidmət istehsalı ilə məşğul olan və eyni məqsədə istiqamətlənmiş firmaların eyni bir coğrafi ərazidə yerləşməsi və birlikdə fəaliyyətlərinə davam etməsi kimi başa düşülə bilər [7]. Klasterlərlə bağlı elmi ədəbiyyatda müxtəlif təriflər mövcuddur. Bu müxtəliflik hər bir alimin bu konsepsiyaya yanaşma tərzinin müxtəlifliyindən ortaya çıxır. Lakin klaster konsepsiyasının yaradıcısı hesab olunan M.Porter-in tərfi daha çox istifadə edilənlərdəndir. M.Porterə görə klaster- müştərək fəaliyyət göstərən və eyni zamanda rəqabət aparan, coğrafi əlamətlərinə görə qarşılıqlı əlaqədə olan şirkətlərin, ixtisaslaşdırılmış xidmət sahəsinin, tədarükçülərinin, eləcə də bir-birinə yaxın sahələrin və onların fəaliyyətləri ilə bağlı olan təşkilatların təmərküzləşməsidir [7].

Məhdud maliyyə resurslarına malik olmaq KOS-ların böyüməsi və fəaliyyətini davam etdirməsinin qarşısında duran ən böyük amillərdəndir [6]. Eləcə də KOS-ların bank kreditləri əldə etməsi iri firmalara nəzərən daha çətindir və əsasən KOS-lar öz daxili vəsaitlərinə, dostlardan və ya ailədən gələn nəğd ödənişlərə güvənərək fəaliyyətə başlayır və davam etdirir. Beynəlxalq maliyyə korporasiyasının hesablamalarına görə inkişaf etməkdə olan ölkələrdə 65 milyon KOS-ların 40%-i 5.2 trilyon ABŞ dolları məbləğində maddi vəsaitə ehtiyac duyur [11]. Dünya Bankının rəsmi statistik məlumatlarına görə ümumi maliyyə çatışmazlığının 46%-i Mərkəzi Asiyanın, 15%-i isə Şərqi Asiya və Avropanın payına düşür [10]. Rəsmi KOS-ların yarısının rəsmi kreditə çıxışının olmaması da, dünya bankı tərəfindən verilən məlumatlar arasındadır. Azərbaycanda da, KOS-lar zəif maliyyə çıxışlarına malikdir [5]. Asiya İnkişaf Bankının (ADB) hesablamalarına görə, Azərbaycanda KOS-ların maliyyə ehtiyacları 6.8 milyard ABŞ dolları səviyyəsində qiymətləndirilir. Maliyyə ehtiyaclarını qarşılamaqda çətinlik çəkən KOS-lar üçün ən optimal yollardan biri kimi klasterləşməni misal göstərmək olar. İri sahibkarların və KOS-ların qarşılıqlı fəaliyyət göstərərək yaratdıqları klaster şəbəkəsi sahibkarlar üçün maliyyə ehtiyaclarının qarşılınmasını, kreditlərin əlçatanlığını təmin edir [5]. Klasterin tərkib hissəsi olduğu zaman KOS-ların dövlət tərəfindən verilən subsidiyaları əldə etməsi təkbəşinə fəaliyyət göstərdiyi dövrlə müqayisədə daha əlverişlidir. Məsələn, Avropa Klaster Əməkdaşlıq Təşkilatı tərəfindən üzv ölkələrdə fəaliyyət göstərən klasterlərə pandemiyanın mənfi nəticələrini yumşaltmaq üçün təxminən 95 milyard avro maliyyə yardımı göstərilmişdir [11]. Beləliklə də, KOS-ların maliyyə ehtiyaclarını təmin edə bilməsi üçün onların klasterlərin tərkib hissəsi olmağı zəruridir.

2021-ci ilə dair statistik məlumatlar nəzərdən keçirildikdə 12011 mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin ləğv edildiyini görə bilərik. Müsbət hal isə ondan ibarətdir ki, 2020-ci illə müqayisədə bu rəqəm 55% azalmışdır. Fəaliyyətlərini davam etdirə bilmək üçün dövlət dəstəyinə ehtiyac duyan firmaların belə dəstəklə təminat məsələlərində klasterlərin böyük faydası vardır. Klasterin tərkib hissəsi olmaqla KOS-lar elmi-tədqiqat mərkəzlərinin və dövlət tərəfindən maliyyələşən universitetlərin elmi araşdırmalarının nəticələrinə, dövlət tərəfindən göstərilən subsidiyalara və müxtəlif digər məqsədli dövlət quruluşlarının xidmətlərindən ödənişsiz və asanlıqla yararlanırlar [8]. Belə üstünlüklər əldə edən KOS-lar isə öz fəaliyyətini dayandırmaz, əksinə fəaliyyət istiqamətlərini genişləndirə bilər. Beləliklə, Azərbaycanda klasterlərin yaranması ilə KOS sahibkarların fəaliyyətini dayandırmasının qarşısını almaq mümkündür. Dünyanın bir çox ölkələrində olduğu kimi Azərbaycanda da, klasterlərə xüsusi güzəştlər təyin edilir. KOS-lar fəaliyyət göstərdikləri zaman

öz dövriyyə məbləğinə görə sadələşdirilmiş gəlir və ƏDV vergisi ödəyiciləri kimi çıxış edirlər. Vergi məcəlləsinin 102.1.32. maddəsinə əsasən, KOB klasterlərin tərkib hissəsi olduqları zaman 7 il müddətində bu vergilərdən azadırlar [2]. Bundan başqa, KOB klaster şirkətləri qeydiyyatdan alındıqları tarixdən 7 il müddətinə mülkiyyətində və ya istifadəsində olan və KOB klaster fəaliyyətində istifadə olunan torpaqlara görə torpaq vergisini ödəməkdən azaddır [2]. Təbii ki, vergi yükünün azaldılması və ya aradan qaldırılması sahibkarların gəlirini və istehsalatının artımına gətirib çıxaran vacib amillərdəndir. Yalnız klasterin tərkib hissəsi olmaqla belə güzəştlərə malik olan KOS-lar öz gələcək fəaliyyətlərini genişləndirə bilər. Bu baxımdan da, klasterin tərkib hissəsində fəaliyyət göstərmək KOS-lara böyük fayda verəcəkdir. Texnologiyadakı insanların zövq və düşüncələrindəki, ətraf aləmdə baş verən dəyişikliyi izləyərək ona uyğun biznes strategiyası formalaşdırmaq və dəyişiklikləri mənimsəyərək öz məhsul və xidmətlərinə tətbiq etmək KOS-lar üçün olduqca çətinidir [5]. Bu səbəbdən KOS-lar dünya bazarındakı mövcud rəqabətə tab gətirə bilmədiyinə görə yeni bazarlara çıxış əldə edə bilmirlər. Eyni zamanda, dünya bazarına çıxmaq və fəaliyyətini davam etdirə bilmək istəyən KOS-lar ilk öncə yerli bazardakı iri firmalara qarşı rəqabətqabiliyyətli olmağı bacarmalıdır. Belə gərgin rəqabət mühitinə çox vaxt KOS-lar tab gətirməyə bilər. Lakin klasterin tərkib hissəsi olmaqla KOS-lar iri firmalarla rəqabət mühitindən çıxaraq orta fəaliyyətə keçid edirlər [1]. İri firmalarla əməkdaşlığı nəticəsində yeni satış bazarlarına daha rahat çıxmağa bilməsi, texnologiyadakı dəyişikliyə və yeni ortaya çıxan biliklərə asan əlçatanlıq və s. bu kimi məsələlərdə üstünlüyə malik olurlar. Digər firmalar qarşısında rəqabət üstünlüyünə malik olan KOS-lar isə yaradılışlarının ali məqsədi hesab edilən mənfəəti maksimumlaşdırmağa nail ola bilirlər. Firmaların öz istəkləriylə birləşərək müştərək fəaliyyət göstərməsi və ya dövlətin birbaşa müdaxilə etməsi nəticəsində klasterlər yarana bilər [1, 9]. Klasterləşmə təcrübəsinə malik olmayan respublikamız üçün klasterlərin yaradılması yalnızca dövlətin dəstəyi ilə mövcud ola bilər. Dövlətin stimullaşdırıcı tədbirlər və müxtəlif sosial layihələr çərçivəsində yarada biləcəyi klasterlər müəyyən prinsiplər üzərində qurulmalıdır. Kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətinə birbaşa təsir edən prinsipləri aşağıdakı şəkildə sıralamaq mümkündür:

Klasterin tərkib hissəsi olan KOS-lar öz müstəqilliyini qoruyub saxlamalıdır. Belə ki, KOS-ların firmadaxili qərarlarına heç bir klaster iştirakçısı müdaxilə etməməlidir;

KOS-lar şəxsi iradələri ilə klasterləşmənin iştirakçısı olmalı və ya iştirakçı olmaqdan imtina etməlidir. Dövlətin və ya hər hansı başqa sahibkarlıq subyektlərinin məcburiyyəti əsasında klasterlər yaradılmamalıdır. Burada dövlət yalnızca firmaları stimullaşdırmaqla klaster iştirakçısı olmağa sövq etməlidir. Digər tərəfdən, digər firmanın təhdidləri və ya haqsız rəqabət formasına əl ataraq KOS-ların klasterdaxili fəaliyyətinə maneə olan hər bir firma qanun qarşısında cəzalandırılmalıdır;

Klaster iştirakçısı olan hər bir sahibkarın müəyyən öhdəliyi olmalıdır. KOS subyekti və digər firmalar qarşılıqlı fəaliyyəti üzrə öhdəçilik götürməlidir. Məsələn, klaster iştirakçılıqdan imtina etmək istəyən sahibkarlıq subyekti KOS-ların fəaliyyətinə xələl gətirməmək üçün öz öhdəliyini yerinə yetirməyə məcburdur. Bu prinsip KOS-ların hüquqlarının qorunmasına kömək edir;

Klasterin hər bir iştirakçısı əldə etdiyi elmi yenilik barəsində digər firmaları məlumatlandırmalıdır. Texnologiyadakı yenilikləri izləmək imkanına malik olan iri firmalar klasterin ümumi inkişafına nail olmaq üçün digər KOS-ları bu barədə məlumatlandırmalıdır. Dəyişiklikləri təqib etməkdə çətinlik çəkən KOS-lar bu prinsip əsasında klasterin iştirakçısı olmaqla yeni məlumatları daha rahat əldə edə bilər;

Klaster iştirakçılarının hər biri bərabər hüquqa malik olmalıdır. Firmalar ölçülərinə, tutduqları mövqeyə görə fərqləndirilməməli, iş bölgüsü ədalətli şəkildə aparılmalı, şəffaf şəkildə dəyər zənciri yaradılmalıdır.

YEKUN NƏTİCƏ

Tədqiqat zamanı aşkara çıxarılan klasterləşmənin KOS-ların inkişafına göstərdiyi müsbət yönümlü təsirləri aşağıdakı kimi sadalamaq mümkündür:

Dövlətin güzəştlərinə, maliyyə vasitələrinə əlçatanlığın təmin edilməsi;

Texnologiyadakı, istehsalatdakı və tələbatdakı dəyişikliklərdən daha tez xəbərdar olmaqla rəqabətüstünlüyün əldə edilməsi;

Yeni bazarlara çıxmaq imkanı qazanmaqla karını artırmaq imkanı əldə etməsi;

Innovasiya əlçatanlığının təmin edilməsi rəqibləri ilə müqayisədə daha yüksək iqtisadi artıma nail olması;

İqtisadi məhsuldarlığın artırılması.

MİNNƏTDARLIQ

“Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafında klasterlərin rolu” mövzusunda tədqiqat işini aparmağında göstərdiyi dəstəyə görə Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, Beynəlxalq Magistratura və Doktorantura Mərkəzinin rəhbəri dos.i.f.d. Əhmədov Fariz və elmi rəhbərim dos.i.f.d. Həmidov Həmid cənablarına öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

ƏDƏBİYYAT

1. Alsaç, F. Bölgesel Gelişme Aracı Olarak Kümelenme Yaklaşımı Ve Türkiye İçin Kümelenme Bölgeler Bazında Bir Uygulama // – Ankara: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü nəşriyyatı, – 2012, 18 (2), – s. 281-298.
2. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi // 1 yanvar 2001-ci ildə qəbul edilmişdir (17 dekabr 2018-ci il tarixdə olan dəyişiklik və əlavələr). – Bakı: Qanun, – 2002, – s. 48.
3. Cəfərov, V.Ə. KOS-ların iqtisadiyyatda yeri // – Bakı : Express jurnalı, – 2012. – s. 33
4. Əliyev, T.N. Klasterlər: Beynəlxalq təcrübə və innovativ inkişaf / T.N.Əliyev. – Bakı: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, – 2019. – 535 s.
5. Kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri üçün əyani vəsait / tərt.ed. B.Abdulla – Bakı: Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu, – 2002. – s. 78.
6. Katı, M.B. Yerel ekonomilər üçün kümelenmenin önemi / M.B.Katı, B.A.Erdoğan – Ankara: Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi, – 2021. №3, – s. 5
7. Porter, M. The Economic Performance of Regions // – London: Regional Studies, – 2003, 37 (6-7), – p. 549-578.
8. Suçin, T.E. Yerel Ekonomilər İçin Kümelenmenin Önemi: Batman Tekstil Sektörü İçin Bir Uygulama / T.E.Suçin, T.M.Çayın – Ankara: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, – 2021. №3, – s. 271-288.
9. www.stat.gov.az
10. <https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance>
11. <https://www.oecd.org/cfe/leed/17942708.pdf>

THE ROLE OF CLUSTERS IN THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTREPRENEURSHIP IN AZERBAIJAN

I.S. Alibayli

The most optimal way to achieve competitive advantage, increase the export potential, expand the capabilities of companies, and achieve socio-economic changes in the region is the creation of clusters. The fact that there is no example of a cluster in our country, which has recently secured territorial integrity, and the interest of the head of the country in the activity of clustering in recent times reveals the necessity and relevance of researching this concept. The study tried to determine the place of small and medium entrepreneurship in the economy using statistical indicators, as well as the positive effect brought by the formation of cluster networks in this field today. The advantage of the research is to find out the specific benefits of clustering to small and medium enterprises. The results of the research can be used in the development of small and medium enterprises and the development of clusters in small and medium enterprises (SMEs).

Keywords: *Small and medium entrepreneurship, cluster, competitiveness.*

В РАЗВИТИИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В АЗЕРБАЙДЖАНЕ РОЛЬ КЛАСТЕРОВ

И.С. Алибейли

Наиболее оптимальным способом достижения конкурентного преимущества, повышения экспортного потенциала, расширения возможностей компаний и достижения социально-экономических изменений в регионе является создание кластеров. Тот факт, что в нашей стране, только что закрепившей территориальную целостность, нет примера кластера, а также интерес главы страны к деятельности по кластеризации в последнее время показывает необходимость и актуальность исследования данного понятия. В ходе исследования была предпринята попытка определить место малого и среднего предпринимательства в экономике с помощью статистических показателей, а также положительный эффект, который сегодня приносит формирование кластерных сетей в этой сфере. Преимущество исследования состоит в том, чтобы выяснить конкретные преимущества кластеризации для малых и средних предприятий. Результаты исследования могут быть использованы при развитии малого и среднего предпринимательства и развитии кластеров малого и среднего предпринимательства (МСП).

Ключевые слова: *Малое и среднее предпринимательство, кластер, конкурентоспособность.*